

יש מי שגר בצריף רעוע

צריף בן־צבי ושיחזורו בבית קשת

הצריף הראשון של רחל ויצחק בן־צבי נבנה בשנת 1924 ברחביה. בהיותו חייל משוחרר מהצבא הבריטי, בן־צבי קיבל רשות להשתמש בחלקי צריפים מפורקים מעודפי הצבא. החברים מגדוד העבודה עזרו לזוג לבנות את ביתם, ובשבוע שבו נולד בנם השני עברה המשפחה לצריף. באותו שבוע דנה מועצת ההסתדרות בשאלת העלייה, ובני הזוג החליטו לקרוא לילדם עלי.

נשיאים ורוח בצריף העץ

בצריף היו שישה חדרים שבהם התגוררו רחל ויצחק, ילדיהם עלי ועמרם, וכן הוריה של רחל, שושנה ויונה לישנסקי. יצחק בן־צבי תיאר את ראשית חייה של משפחתו הצעירה בצריף כך:

לא היו עוד בשכונה בנייני קבע. רחביה היתה מבודדת מן העיר, וכמעט מנותקת, ללא כביש. באמצע השכונה היתה מחצבת אבנים גדולה, ומול ביתנו – משתלת הפועלות [...] בביתנו גדלו גם שני ילדינו, וסבתא שושנה, אמה של רחל, מטפלת בהם [...]. חורף 1924. היה זה לנו החורף הראשון בצריף שלנו ברחביה. בשבוע בו נולד עלי הקימונו את הצריף, ורב בו עדיין הפרוץ על הבנוי. אמנם כפולים קירות הקרשים, אך כפולים גם הסדקים. הקור חודר פנימה, ובימים של גשמי זעף דולף הצריף [...] לילה אחד אזכור. ועלי הקטן ער בעריסתו. מנורת הנפט דלוקה על השולחן. הבערתי את תנור הנפט שהשגתי באותו יום. אך הצריף אינו מתחמם [...] פתאום עלה מחנק בגרוני. בן רגע קפצתי, והנה עשן עבה עולה מן התנור, פיה סמך מכסה את הכל [...] מיהרתי לפתוח את החלון, רוח עזה התפרצה מבחוץ. (עלי, ירושלים תשי"ז, עמ' 11, 20)

הצריף היה מרכז חייה של המשפחה, ובד בבד, גם מרכז בחיי הנהגת היישוב ששני בני הזוג היו מראשיה:

תכופות מתקיימות ישיבות בצריפנו: ישיבות הנהלת הועד הלאומי, ישיבות של ועדות מיוחדות. כשהמשרדים נסגרים, נפגשים אצל בן־צבי בצריף [...] פעם ביום חורף גשום באה לצריפנו משלחת מטעם 'חבר העמים' [...] ובאמצע השיחה מסביב לשולחן פורצים פתאום החביבים שלנו מפנינתם לחדר הגדול בתרועה 'גשם יורד בצריף'. לשמחתם החל באותו הרגע סילון מים דק לטפטף גם על שולחן הישיבה. לא קל היה לתקן את הגג, שהיה בנוי לוחות אסבסט, מוצר שקשה היה להשיגו בארץ בימים ההם. היינו מכסים את הקירות בנייר 'טול' [נייר זפת] אך ה'טול' לא נדבק והרוח מעיפה אותו. ומה בכך שפה ושם דולף הצריף? הגשם חולף מהר, והדלתות והחלונות נפתחים לרווחה, השמש מציפה כל פינה

צריף הזוג בן־צבי בירושלים, 1950 (ארכיון התמונות, יד בן־צבי)

הדלקת נר זיכרון לעלי בן־צבי בצריף הנשיא (ארכיון התמונות, יד בן־צבי)

פנים הצריף המשוחזר, בית קשת

צריף בן-צבי המשופץ בקיבוץ בית קשת (צילום: תמר הירדני)

הצריף הזה בכלל היה משהו צנוע. "רכבת", חדר אחרי חדר. עלוב כזה. בחוץ היה נייר כזה של דבק שחור [...] ובחדר המרכזי היה שולחן ובכל חדר היתה מיטת סוכנות ושידה קטנה. מה שכן היה יפה זה היו הציורים. היו להם חברים: הצייר ראובן והצייר שצייר ציורים מן התנ"ך, אָגָל פֶן, וציונה תג'ר, ופסלים של בתיה לישנסקי. אז הצריף העלוב הזה היה מכוסה אמנות. ואני ישנתי באיזה חדר, על מיטה צרה כזאת, ובערב היתה ארוחת ערב. ישבו שם פרופ' מזר ובן-צבי ועוד כמה פרופסורים ודיברו תנ"ך, היסטוריה. אני ישבתי בפה פעור, אף פעם לא שמעתי שיחת מלומדים כזאת!

התצוגה במבנה המשוחזר נועדה לחזק ולהעמיק את "צריפיותו" ואת רושם הווייתו של צריף בן-צבי המפורסם. בתוך הצריף נראות דמויותיהם של יצחק ורחל ינאית בן-צבי, יושבים בגבם אלניו. שחזור החדר הוא "שחזור ברוח", המבוסס על תמונות שצולמו ב-1950 בשניים מחדרי הצריף אולם לא נועד לספק שיחזור מדויק במלואו. שני החדרים המקוריים הפכו לחדר אחד, שבו הרהיטים והחפצים שניצבו בהם בעבר; חלק מהפריטים המוצגים משוחזרים ומקצתם הם מקוריים. מופע אורקולי מדגיש חלקים מסוימים בתצוגה. ארונות הספרים שוחזרו לפי התמונות ובהם הוצבו ספרים מספרייתו של משה כלפון, ששמר על הצריף והיה פעיל בשיקומו ובהפיכתו למרכז פעיל. פסלי הראשים של הורי רחל, מעשה ידי אחותה בתיה לישנסקי, הם הפסלים המקוריים שניצבו בבית המשפחה. שוחזרו הספות, שהיו "מיטות סוכנות" ממתכת שכוסו ב בד פשוט, והכריות הצנועות ששימשו למשענת; כן שוחזרו תמונות שהיו על הקירות, ואהיל המנורה שמעל לשולחן. בצריף מוצגים חלק מאוסף החנוכיות של יצחק בן צבי, והמנורה העומדת שנעשתה אף היא בידי בתיה לישנסקי.

רוב המבקרים המגיעים לצריף גרים בבתי אבן ובטון עם כל הנוחיות המודרנית. הצריף בעמדו כיום ממחיש את ערכי הצניעות וההסתפקות במועט, את ההתמקדות בעבודה וברעיון ולא ברכוש גשמי. הענווה והסגפנות שהצריף מסמל מדגישות את מסירותם של הזוג בן-צבי ושל חבריהם להגשמת הרעיון הציוני ולהקמת המדינה: מי שגר בצריף פשוט והגיע להישגים כאלו המוכרים לנו, הפך את חייו הפרטיים ואת נוחותו למשניים ופעל למען הכלל. כך הופך הצריף לאב-טיפוס של מבנה המכיל – ומציג לציבור – את דרך החיים שבה בחרו הנשיא השני ורעייתו, ודרך עיניהם אנו יכולים לחוות את הצריף שהיה הן בית פרטי והן סמל לאומי.

בשפע אור, מייבשת את הרטיבות, והצריף מתמלא ריחות ניחוח של צמחי המשתלה מסביב. קירות העץ ריחניים אף הם, לא כקירות בטון או אבן. כה אהבנו כולנו את הצריף! (רחל ינאית, שם, עמ' 25)

משפחת בן-צבי התגוררה בצריף עד שנת 1950. בצריף קיבלו אורחים וחגגו את נישואי הבן עמרם לרחל בשנת 1947, ובו גם התקבלה הבשורה המרה על נפילתו של עלי בתש"ח. בשנת 1952 נבחר בן-צבי לנשיא המדינה, אך הזוג הנשיאותי סירב "לגור בארמון". על מנת שיוכלו לארח בצריפם, קנתה המדינה את בית ולירו הסמוך לצריף, בחצרו נבנו שני צריפים לקבלות פנים והזוג עבר לדירה סמוכה. בשנת 1954 תרמו בן-צבי ורחל ינאית את הצריף המקורי לקיבוץ בית קשת לזכרו של עלי, שנפל על אדמתו. הצריף שימש שנים רבות כמקום התכנסות, ככיתה ללימוד עברית וכחדר רדיו. ברבות השנים נזנח ומצבו הידרדר. בשנת 2002 החליטה המועצה לשימור אתרים בשיתוף המועצה המקומית גליל תחתון לשמר את הצריף ולשקמו. בשלב ראשון חוזקו חלקי הצריף והגג הוחלף. בשנת 2007 הוחל בעבודות השימור והשיקום. בצריף נבנו קירות פנימיים חדשים, חודש חיפוי העץ שעל השלד ושופצו המרפסות בצד ובכניסה האחורית. הצריף כוסה בנייר טול, כפי שהיה בצריף המקורי, וגג חופה בפח גלי בדומה ללוחות האסבסט שכיסו אותו במקור. בצד הכניסה אפשר להבחין בקרשים המקוריים ששימשו לבניית הצריף.

"אם עוד עומד הצריף הישן" – משמעות הצריף

בבואנו להמחיש את העבר יש יתרון לאתרים מקוריים, שבהם מומחש לא רק העבר אלא גם דבר-מה מרוחו ומערכיו. הצריף מספר על העבר ומציג אותו, אבל פניו לעתיד: המבקרים בו הם הצעירים של היום והצעירים של העתיד; והוא צופה לעתיד גם במובן שהוא נועד להישמר, להיות מעין כמוסת זמן המכילה יותר מסך מרכיביה. כשאנחנו מספרים על העבר אנו מספרים על דבר שהולך ואובד, ולכן קשה יותר להסבירו. כשם שלדור אחד אפשר לספר בקושי על עולם בלי אינטרנט, יהיה קשה יותר להסביר לדור הבא אחריו על עולם בלי מחשבים. ואם את היעדר המובן מאליו קשה להמחיש, איך נסביר עולם שבו גרו בצריף, שבו אם לא היה לך "נייר טול" לסתום את הפרצות, נטפו מי הגשם על ילדיך ועל חבריך הדנים בגורל היישוב? פנינה גרי, ארוסתו של עלי בן-צבי, סיפרה בריאיון על ביקורה הראשון בצריף: